

ביאורים

סוגים רבים של דיבורים רגיל האדם להוציא מפיו. חלקם עוסקים באופן ישיר במה שהוא חושב עליו ומכוון אליו, וחלקם עקיפים יותר, וטומנים בחובם כוונות ומחשבות נסתרות. גם מה שנגרם כתוצאה מהדיבור של האדם משתנה מאוד ממקרה למקרה. לפעמים האדם אומר דבר מסוים שאין בו שלילה, אולם הוא גורם, במוקדם או במאוחר, נזק לזולת.

חז"ל הקפידו לפרט שאיסור לשון הרע מתרחב ומתפרס על כל מה שנוגע בנוק לזולת או גורם אליו. מכאן מפרט הרמב"ם כמה סוגים של דיבורים אסורים, חלקם מהתורה, וחלקם מדרבנן: הסוג הראשון תלוי בכוונת המספר. יש כמה סוגים של כוונות שיכולות להיות בבסיסו של הדיבור, לפעמים אדם אומר דבר שלילי מתוך שנאה, ולפעמים רק מתוך רצון ליהנות או להתלוצץ על חשבון אחרים. סוג נוסף הוא של כאלה שכוונתם שלילית ורצונם לספר לשון הרע, אולם הם מוצאים דרך עקיפה לומר מה שרוצים באופן שהם יוכלו 'להיתם', כדי שלא ירגישו שהם עוברים על איסור זה.

הסוג השני, קשור להשפעת הדיבור. בני אדם רגילים אולי לחשוב שרק דיבור שיש בו רע כשלעצמו נחשב לשון הרע, אולם ישנם דיבורים שכשלעצמם אין בהם רע, אך העובדה שאותו אדם שאומרם בפני אחרים, גורם לזולתו בושה, צער או נזק כלשהו, הופכת אותם לדיבורים אסורים.

הסוג השלישי, הוא דין ייחודי שמצוי רק בלשון הרע ובעוד כמות מצומצמת של איסורים, שבהם חכמים אסרו גם דבר שאינו חלק מהאיסור עצמו, אלא הוא רק בגדר 'אבק' של האיסור. לשון הרע הוא דבר כה ארסי עד שאפילו האבק שלו רע ומסוכן. מסיבה זו נאסר גם דיבור שעלול לגרום שיספרו בעתיד לשון הרע, וגם דיבור שאין בו גנות ישירה אולם הוא רומז על גנותו של האדם.

הרמב"ם חותם את העיסוק בענייני לשון הרע, בגודל ההרחקה שיש להתרחק מבעל לשון הרע. הוא מזהיר אותנו מפני אדם שדרכו לעסוק בלרכל ולדבר רע, ועלול לגרום לנו להיות מושפעים מהרעל הנורא של לשון הרע, שעליו נחתם גזר דינם של אבותינו במדבר. ולכן הפליגו חז"ל בדבריהם ואמרו על בעלי לשון הרע: 'אסור לדור בשכנותם וכל שכן לישב עמם'.

הרחבות

• לשון הרע פוגע בכלל ישראל

אָלָא עַל לְשׁוֹן הָרַע בְּלִבְד. שעבוד מצרים היה, לדעת רש"י, עונש על לשון הרע [רש"י, שמות ב, יא] גם חורבן בית שני היה בגלל שנאת חינם ובכלל זה לשון הרע, וגם אריכות הגלות והצרות נובעת מכך שעוד לא תוקן עוון לשון הרע כראוי. רבי ישראל מאיר הכהן מסביר שלשון הרע פוגע בכלל ישראל: "ונראה פשוט שהטעם שהחמירה התורה כל כך בזה העוון משום שמעורר בזה הרבה את המקטרג הגדול על כלל ישראל, ועל ידי זה הורג כמה אנשים בכמה מדינות". מדוע? מסביר החפץ חיים: "מקרא מפורש בפרשת (וזאת ה)ברכה 'ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, ופרש רש"י שם, שאימתי הוא מלך בישורון, דוקא כשהם ביחד שבטי ישראל ולא אגודות אגודות, וידוע דדבר זה רגיל לבוא על ידי לשון הרע" [חפץ חיים, הקדמה]. לשון הרע פוגע באחדות ישראל וגורם לפילוגים וליצירת כתות שונות, וכאשר עם ישראל אינו אחד, לא ניכר שאב אחד לכולנו, ועוברים על אזהרת התורה: 'בנים אתם לה' אלוהיכם לא תתגודדו' [דברים יד, א], ודרשו חז"ל "לא תַעֲשׂוּ אגודות אגודות" [יבמות יג:], שכן "כיוון שאתם בני אב אחד ואל אחד ראי הוא לכם שלא תעשו אגודות אגודות וכאילו יש כאן שתי תורות ושתי אלוהות" [חידושי הריטב"א, שם].

ד, ויש שם דברים שהן אבק לשון הרע. כיצד? 'מי יאמר לפלוני שיהיה כמות שהוא עתה?' או שיאמר 'שתקו מפלוני, איני רוצה להודיע מה ארע ומה היה', וכיצא בדברים האלו. וכן המספר בטובת חברו בפני שונאיו - הרי זה אבק לשון הרע, שזה גורם להן שיספרו בגנותו. ועל ענין זה אמר שלמה: "מְבַרֵךְ רַעְהוּ בְּקוֹל גְּדוֹל בְּפִקֵּי הַשְּׂפִיָּים - קִלְלָה תַחֲשֵׁב לוֹ" (משלי כז, ד), שמתוך טובתו בא לידי רעתו.

ד² וכן המספר בלשון הרע דרך שחוק ודרך קלות ראש, כלומר שאינו מדבר בשנאה; הוא ששלמה אומר: "כְּמוֹת־לֵהָ הִיְהִי זָקִים חֲצִים וּמֹות, פֶּן אִישׁ רָמָה אֶת רַעְהוּ וְאָמַר הֲלֵא מִשְׁחָק אֲנִי" (שם כו, ח-ט). וכן המספר בלשון הרע דרך רמיות, והוא שיספר לתמו, וכאלו אינו יודע שדבר זה לשון הרע הוא, אלא כשמתחין בו, אומר 'איני יודע שאלו מעשיו שלפלוני או שזה לשון הרע'.

ה אחד המספר בלשון הרע בפני חברו או שלא בפניו. והמספר דברים שגורמיו, אם נשמעו איש מפי איש, להזיק חברו בגופו או בממונו, אפלו להצר לו או להפחידו - הרי זה לשון הרע. ואם נאמרו דברים אלו בפני שלשה - כבר נשמע הדבר ונדע, ואם ספר הדבר אחד מן השלשה פעם אחרת, אין בו משום לשון הרע; והוא שלא יתכן להעביר הקול ולגלותו יתר.

ו כל אלו הם בעלי לשון הרע, שאסור לדור בשכנותם, וכל שכן לישב עמם ולשמע דבריהם. ולא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע בלבד.

אבק לשון הרע - לשון הרע בדרגה פחותה, שהיא כמו האבק, שאינו עפר ממש. "וזו הרחקה גדולה מלשון הרע" (פה"מ אבות א, טו). **מי יאמר לפלוני שיהיה כמות שהוא עתה** - כלומר 'מי היה מאמין שפלוני יגיע למצב זה', ובכך יגיעו לידי סיפור על עברו הרע של אותו אדם. **בבקר השקים** - מוקדם, כדי שישמעו כל הבריות את הברכה, אוהביו ושונאיו. **כלומר שאינו מדבר בשנאה** - עושה עצמו כאילו אינו מדבר מתוך כוונה לפגוע. **כמות ללה** - כמי שמהתל ועושה מעשה שטות. **זקים** - ניצוצות (מצוד"ד משלי כו, ח). **ואמר הלא משחק אני** - מעמיד פני תם. **המספר בלשון הרע בפני חברו** - העובדה שהדבר לא נעשה בהיחבא אינה מצילה מאיסור זה. יתר על זה, הוא אף מכלים את חברו. **והמספר דברים שגורמיו... להזיק וכו'** - שאין בדבריו שום גנות על פלוני, אך אפשר שהדברים יגיעו לכדי היזק, כגון אם יספר שראובן רוצה לפתוח חנות, והדבר יגיע לאוזניו של שמעון, שיש לו חנות באותו תחום, ששמעון עלול לנמנע מראובן לפתוח את חנותו. **דברים אלו** - לא של גנאי, שאסור לפרסם אותם, אלא דברים שעלולים להזיק. **להעביר הקול** - לפרסם. **על לשון הרע בלבד** - שדיברו בגנותה של ארץ ישראל (פה"מ ערכים ג, ה); ולעונשו של מי שמספר לשון הרע ולחומרת העוון ראה גם תומאת צרעת טו, ג).